
บททดลองเสนอ: ร่องรอยความคิดของ
มาคิอาเวลลีในสาธารณรัฐดัตช์
และความเป็นไปได้ในการรับรู้ของวันวลิต
Introductory essay: The Traces of Machiavelli's idea
in the Dutch republic at the time of Van Vliet

กานต์ บุญยะกาญจน*
Kan Boonyakanchana

*อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Boonyakanchana, K (2018). 14 (1): 61-78

DOI:

Copyright © 2018 by Journal of Social Sciences, Naresuan University: JSSNU
All rights reserved

บทคัดย่อ

บททดลองเสนอขึ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับร่องรอยของแนวคิดเกี่ยวกับมาคิอาเวลลีในสาธารณรัฐดัตช์ในช่วงเวลาของวันวลิตและเชื่อมโยงของกับบริบทของวันวลิต ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าร่องรอยแนวคิดเกี่ยวกับมาคิอาเวลลีในสาธารณรัฐดัตช์อาจจำแนกออกได้เป็นสามส่วนได้แก่ 1) บริบททางสังคมการเมือง 2) บริบทในโลกรับการศึกษาทางวิชาการ 3) และความนิยมที่เกิดขึ้นทั่วไป โดยสรุปผลลัพธ์จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีร่องรอยจำนวนมากในบริบทของวันวลิตที่สามารถสืบสาวไปหาแนวคิดของมาคิอาเวลลี

คำสำคัญ: ประวัติความคิดทางการเมือง, นิโคโล มาคิอาเวลลี, วันวลิต, สาธารณรัฐดัตช์

Abstract

The aim of this introductory essay is to study the traces of the ideas of Machiavelli in the Dutch republic during Van Vliet time and try to assimilate them to Van Vliet context. The study shows that the traces of the ideas of Machiavelli in the Dutch republic context can be divided into 3 parts: 1) political context 2) academic context 3) popularization context. Overall, the results from this study show that there are many traces of Van Vliet context which can be traced back to Machiavelli ideas.

Keywords: History of Political Thought, Nicolo Machiavelli, Van Vliet, Dutch republic

ชื่อยปีให้หลังจากการตีพิมพ์งานเขียนเรื่อง *The Prince* ของ นิโคโล มาคิอาเวลลี (Nicolo Machiavelli) ที่ฟลอเรนซ์ ในพื้นที่ห่างไกลออกไปหลายพันกิโลเมตร เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet ค.ศ. 1602 - ค.ศ. 1663) หรือที่นิยมเรียกกันว่า วันวลิต นายวาณิชของบริษัทอินเดียตะวันออกประจำกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้เขียนบันทึกประวัติศาสตร์ทางการเมืองขึ้นสำคัญขึ้นในปี ค.ศ.1640 ซึ่งคุ้นเคยกันในชื่อ *จดหมายเหตุวันวลิต* โดยความสำคัญของงานชิ้นนี้ไม่ใช่แค่ในเพียงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นเรื่องราวของอยุธยาในสายตาคนตะวันตกเท่านั้น ในอีกแง่หนึ่งบันทึกชิ้นนี้ยังอาจมีคุณค่าในแง่เป็นหลักฐานการเข้ามาของความคิดทางการเมืองตะวันตกในประเทศไทยอีกด้วย ดังปรากฏว่า มีงานศึกษาหลายชิ้นพยายามชี้ชวนให้เห็นถึงกลิ่นอายของมาคิอาเวลลี ที่บอวอลอยู่ในบันทึกของเขา ทั้งในกรณี *การเมืองอุบายมารยา* ของสมบัติ จันทรวงศ์ และ *Van Vliet's Siam* ที่มีเดวิด เค. วิทยาจ (David K. Wyatt) เป็นบรรณาธิการ ซึ่งต่างก็นำเสนอในหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหลัก รูปแบบการเขียน ไปจนถึงตัวอย่าง โดยใช้วิธีเดียวกันคือหาความเชื่อมโยงที่ปรากฏร่วมกันระหว่างตัวบทของทั้งวันวลิตและมาคิอาเวลลี

แม้งานทั้งสองจะสร้างความตื่นตาในแง่ที่กระตุ้นให้เห็นร่องรอยของมาคิอาเวลลี แต่ในปัจจุบันก็ยังไม่มีการค้นคว้าที่สามารรถนำเสนอหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงความเป็นไปได้ในการที่วันวลิต จะรู้จักความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี ซึ่งถูกถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่งในบันทึกของเขา เนื่องด้วยปัญหาสำคัญของการหาหลักฐานในกรณีนี้คือ ข้อมูลเกี่ยวกับวันวลิตมีอยู่อย่างจำกัด เราไม่ทราบว่าเขามีการศึกษาอย่างไร มีความสนใจอะไร และอยู่ในแวดวงสังคมประเภทใด จนทำให้เราไม่อาจหาหลักฐานที่ชัดเจนว่าเขารับรู้ถึงความคิดของมาคิอาเวลลีจริง เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นๆ ที่อาจจะมึพื้นฐานเป็นรูปธรรมมากกว่า ดังนั้นจึงดูเหมือนจะเป็นไปได้เลยที่เราจะสามารถแน่ใจได้อย่างแน่นอนว่า วันวลิตรู้จักมาคิอาเวลลี นอกเสียจากการพยายามตีความจากตัวบท ดังที่ *การเมืองอุบายมารยา* ของ และ *Van Vliet's Siam* ได้พยายามทำมาแล้ว

ในงานชิ้นนี้ ผู้เขียนเชื่อว่ายังมีอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยต่อยอดข้อเสนอที่เริ่มต้นไว้จากงานทั้งสองชิ้น และเป็นจุดประสงค์หลักของบททดลองเสนอชิ้นนี้ที่จะพยายามทำให้เกิดขึ้น นั่นก็คือการกลับไปทบทวนบริบท ทั้งทางสังคมการเมือง รวมถึงสำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาคิอาเวลลี ในสาธารณรัฐดัตช์ ในช่วงเวลาที่วันวลิต ใช้ชีวิตอยู่ เพื่อตามหาร่องรอยความเป็นไปได้ว่าเขาอาจจะรู้จักมาคิอาเวลลี หากบริบทต่างๆ มีความพร้อมอย่างเพียงพอ เพราะในงานที่ผ่านมา เราค้นพบร่องรอยของมาคิอาเวลลี ผ่านสายตาของวันวลิตในบันทึกที่เกิดขึ้นในอยุธยา และสันนิษฐานว่าเขาน่าจะรู้จักแนวคิดนี้เป็นอย่างดีก่อนแล้ว แต่การกลับไปทำความเข้าใจบริบทของความคิดมาคิอาเวลลี ในดัตช์ที่บททดลองเสนอชิ้นนี้พยายามจะทำนั้น จะช่วยให้เห็นร่องรอยความเป็นไปได้ที่ตัววันวลิตอาจจะรับรู้แนวคิดของมาคิอาเวลลี ก่อนที่จะเดินทางมาที่อยุธยาและเขียนบันทึกขึ้น และด้วยวิธีการนี้เองก็จะเติมเต็มข้อมูลอีกด้านหนึ่ง นั่นก็คือไม่เพียงตัวบท (text) ของวันวลิตจะมีกลิ่นอายของ มาคิอาเวลลี แต่บริบท (context) รอบตัวในสาธารณรัฐดัตช์ที่เขาเติบโตขึ้นก็บอวอลไปด้วยแนวคิดของมาคิอาเวลลี เช่นกัน ซึ่งผู้เขียนหวังว่างานชิ้นนี้จะนำไปสู่

การค้นหาข้อมูลมาเติมเต็มสมมุติฐานนี้เพิ่มยิ่งขึ้น

โดยโครงสร้างของงานชิ้นนี้เป็นการพยายามทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างวันวลิต และแนวคิดของมาคิอาเวลลี ในดัตช์ ผ่านสามบริบทหลัก คือ บริบททางการเมือง บริบททางการศึกษาในโลกริชาการ และบริบทของความนิยมในตัวบท โดยจะนำเสนอไปพร้อมๆ กับการเทียบเคียงกับช่วงอายุของวันวลิต เพื่อชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ที่เกี่ยวข้องกัน และในที่สุดท้าย จะเป็นการวิเคราะห์อิทธิพลของบริบททั้งสามกับตัววันวลิต ผ่านการวิเคราะห์ในกรอบ “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” (Wise merchant) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของบริบททางการเมืองและการศึกษาของสาธารณรัฐดัตช์ในเวลานั้น

บริบททางการเมือง: ดัตช์ในช่วงสงครามปลดแอก

ยุคสมัยที่วันวลิต (ค.ศ. 1602 - ค.ศ. 1663) มีชีวิตอยู่นั้นถือได้ว่าเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างมีนัยยะสำคัญ ในช่วงเวลานั้น โครงสร้างทางการเมืองของสาธารณรัฐดัตช์ได้รับการวางรากฐานจนมีลักษณะโดดเด่น ส่วนการค้าก็มีการขยายเส้นทางการค้าออกไปอย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้นในทางความคิดทางการเมืองก็เกิดข้อเสนอที่มีความน่าสนใจขึ้นมาเป็นจำนวนมาก บริบทเหล่านี้ได้หล่อหลอมช่วงเวลาดังกล่าวจนมีการขนานนามว่าเป็น “ยุคทองของสาธารณรัฐดัตช์” (Golden Age of Dutch Republic) (Maarten Prak Translated by Diane Webb, 2005: 1)

เพื่อความเข้าใจยุคทองดังกล่าวจึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐดัตช์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ในช่วงเวลาก่อนหน้านั้น บริเวณที่เป็นดัตช์หรือส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่เรียกกันว่ากลุ่มประเทศแผ่นดินต่ำ (Low Country) อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของตระกูลเบอร์กันดี (House of Burgundy) และตระกูลฮับส์บูร์ก (House of Habsburg) จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1549 จักรพรรดิชาร์ลที่ห้า (Charles V) แห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ได้รวบรวมแคว้นในบริเวณดังกล่าวมาเป็นหนึ่งเดียวภายใต้การปกครองของพระองค์ และส่งต่อการปกครองมายังฟิลิปที่สองแห่งสเปน (Philippe II of Spain) จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1568 หรือ 32 ปีก่อนวันวลิตจะถือกำเนิด ผู้นำเนเธอร์แลนด์คนสำคัญคือวิลเลียมที่หนึ่งแห่งออเรนจ์ (William I of Orange) ได้ลุกขึ้นก่อการกบฏจากสเปน จนนำไปสู่สงครามปลดแอกที่ยาวนาน (Geyl, 2001: 55)

การปลดแอกตัวเองออกจากสเปนในครั้งนั้น นำไปสู่การก่อรูปของโครงสร้างทางการเมืองที่โดดเด่นของสาธารณรัฐดัตช์ขึ้นมา โครงสร้างทางการเมืองดังกล่าวประกอบไปด้วย 2 ส่วนสำคัญได้แก่สภา (States General) ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนจากรัฐทั้ง 7 และประมุข (Stadtholder) คือผู้นำกำลังทหารในการทำสงครามเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินโดยถือว่าอยู่ภายใต้อำนาจของสภาที่ถือเป็นอำนาจสูงสุดในรัฐ (Grattan, 1830 :102)

โครงสร้างทางการเมืองแบบนี้เป็นผลลัพธ์ของการเมืองในสภาวะสงคราม ที่ต้องการแสดงอำนาจของรัฐอื่นๆ ที่เข้ามารวมตัวกันและอำนาจของประชาชนผ่านสภา แต่ก็จำเป็นต้องมีผู้นำที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แม้ตัววิลเลียมที่หนึ่ง ผู้นำการปลดแอกเองก็เป็นประมุขภายใต้อำนาจของสภา แต่โครงสร้างดังกล่าวก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะถึงแม้โดย

กฎหมายตำแหน่งนี้จะไม่จำเป็นจะต้องสืบสายโลหิต แต่การวางรากฐานของ วิลเลียม ที่หนึ่ง ซึ่งส่งต่อตำแหน่งไปให้ยังทายาทของเขา ได้ทำให้การเมืองของสาธารณรัฐในเวลาต่อมาเต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างสภาและประมุขหรือในแง่หนึ่งคือความขัดแย้งระหว่างความต้องการสถาปนาสาธารณรัฐที่มั่นคงด้วยการให้ความสำคัญกับสภา และอีกด้านในอีกด้านหนึ่งคือความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากภายนอก (Nimwegen, 2006: 205-206)

โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่วันวลิต อายุได้ 16 ปี และใช้ชีวิตอยู่ในสาธารณรัฐดัตช์ ก่อนจะเดินทางมาอยุธยา ความขัดแย้งดังกล่าวได้ปะทุขึ้นอย่างเด่นชัด ดังปรากฏในกรณี ความขัดแย้งของ โจฮัน วัน โอลเดนบานเนเวล (Johan van Oldenbarnevelt) นักการเมืองคนสำคัญ และเป็นภาพแทนอำนาจของสภา กับ มอริสแห่งออเรนจ์ (Maurice of Orange) ผู้เป็นประมุขของรัฐ ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้นำไปสู่การประหารโอลเดนบานเนเวล ในปี ค.ศ.1618 และผลักดันให้ ประมุขแห่งรัฐมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ทางการเมือง (Terrenato, 2010: 173) *ลักษณะเหล่านี้ที่* วันวลิตพบเจอในวัยหนุ่ม *ในแง่หนึ่งก็คล้ายกับช่วงเวลาทีโพลคอก* เรียกว่า “ช่วงเวลาแบบมาคิอาเวลเลียน” (Machiavellian Moment) นั่นคือช่วงเวลาผันผวนทางการเมืองของการก่อตั้งสาธารณรัฐใหม่และเผชิญความท้าทายของการพยายามรักษาสาธารณรัฐเอาไว้ ซึ่งผลักดันให้นักคิดในช่วงเวลาดังกล่าวต้องกลับไปหาแนวคิดเรื่องสาธารณรัฐในยุคโรมัน อันมีหัวใจหลักอยู่ที่แนวคิดเรื่องคุณธรรม (Virtue) ที่จะสรรสร้างพลเมืองอันมีคุณภาพของสาธารณรัฐ (Pocock, 1975) แต่ช่วงเวลาทีคล้ายคลึงกันในสาธารณรัฐดัตช์กลับมีปัจจัยเฉพาะที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ การค้าทางทะเล

การค้าและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งทีองกามไปพร้อมๆ กับสาธารณรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ แม้แต่การขยายเส้นทางการค้ามายังอยุธยา ที่นำพาวันวลิตมาเป็นนายวานิชย์ในช่วงเวลานั้น ก็ล้วนเป็นผลพวงของปัจจัยดังกล่าว ฮอนท์เสนอว่าในช่วงของศตวรรษที่ 17 นั้น แนวคิดเรื่องการค้าได้กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่รัฐใช้เพื่อเอาชนะรัฐอื่นๆ โดยการประยุกต์แนวคิดเหตุแห่งรัฐเขากับการค้านานาชาติ หรือในแง่หนึ่งเขาเสนอว่า มันคือการขยายแนวคิด Machiavellianism เข้าสู่เศรษฐกิจการค้าสมัยใหม่ (“was an extrapolation of Machiavellianism to the modern trading economy”) (Hont, 2005: 9, 13) ผลลัพธ์ของปรากฏการณ์นี้ที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือการเกิดขึ้นของบริษัทยินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East India Company - VOC) ในปี ค.ศ. 1602 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับปีเกิดของวันวลิต *โดยบริษัทนี้เป็นที่ไว้วางใจของรัฐบาลอย่างยิ่ง โดยมีอำนาจที่จะสั่งจำคุกและประหารชีวิต หรือมีอำนาจระหว่างรัฐอย่างเจรจาสนธิสัญญา เข้าร่วมสงคราม จัดตั้งอาณานิคม และแม้แต่ผลิตเหรียญเงินของตนเอง* ซึ่งสะท้อนว่าการค้าของสาธารณรัฐนั้นเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก ดังปรากฏว่าบริษัทดังกล่าวได้ทำให้เส้นทางการค้าของดัตช์กระจายออกไปทั่วโลก (Glenn, 2008: 102-103) แต่การค้าและสาธารณรัฐที่เติบโตไปพร้อมๆ กันนั้นดูจะเป็นเรื่องแปลกประหลาดในการอธิบายอยู่บ้างสำหรับความเข้าใจแนวคิดสาธารณรัฐในเวลานั้น เพราะสำหรับโพลคอกแล้ว คุณธรรม (Virtue) และการค้า (commerce) ไม่อาจเป็นสิ่งที่ลงรอยกันได้อย่างเด็ดขาด (Pocock, 1976: 48) แต่ในกรณีของดัตช์ ทั้งสองสิ่งกลับหนุนเสริมกันและกันจนนำไปสู่การเกิด

ช่วงเวลาที่เราเรียกว่ายุคทองของสาธารณรัฐ

ยิ่งไปกว่านั้นการขยายตัวของการค้าบนโครงสร้างทางการเมืองแบบสาธารณรัฐ ได้นำไปสู่การสร้างพลเมืองที่มีประสิทธิภาพอย่างน่าสนใจ สอดคล้องกับที่มีการเสนอว่า สาธารณรัฐดัตช์ในเวลานั้นเป็น “ดินแดนที่ดอกเบี๋ยต่ำและมีอัตราการเรียนรู้หนังสือสูงที่สุดในยุโรป” (Bordo, Taylor, Williamson, 2007: 29) การขยายตัวของ การรู้หนังสือ การเติบโตทางเศรษฐกิจและความตื่นตัวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องเอกราชนี้ สัมพันธ์กันอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะหนึ่งในภารกิจสำคัญที่วิลเลียมที่หนึ่งได้วางรากฐาน เพื่อการปลดแอก ก็คือการสร้างมหาวิทยาลัยไลเดน (Leiden) ขึ้นมาในปี ค.ศ. 1575 เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของดัตช์ที่ไม่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของสเปน ดังนั้น จุดประสงค์หลักของมหาวิทยาลัยไลเดนจึงไม่ใช่การเรียนการสอนทางศาสนาอย่างที่ มหาวิทยาลัยอื่นกระทำ ในทางตรงกันข้ามไลเดนกลับเน้นไปที่การผลิตบุคลากรมาเพื่อรองรับการสร้างรัฐสมัยใหม่หรือเป็นไปเพื่อโลกวิสัยเป็นหลัก และนี่เองที่ได้สร้างนักคิด คนสำคัญจำนวนมากขึ้นมาเช่น เดการ์ต (Descartes) แรมบรันต์ (Rembrandt) โกรเทียส (Grotius) สปิโนซา (Spinoza) รวมถึง เดอลาคอร์ท (De la Court) ซึ่งมีอาชีพหลักเป็นพ่อค้าธรรมดาแต่ได้รับการศึกษาในมหาวิทยาลัย

เมื่อกลับมาพิจารณากรณีวันวลิต พ่อค้าหนุ่มผู้เกิด เติบโต และใช้ชีวิตช่วงแรกถึง 26 ปี ในสังคมที่แวดล้อมไปด้วยบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจอันน่าตื่นตา ก็ย่อมอนุมานได้ว่าเขาเองก็คงได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นไปไม่มากนักน้อย และความคิดทางการเมืองซึ่งอบอวลอยู่ในแวดวงสังคมของเขาก็คงจะต้องส่งผ่านมายังเขา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่คำถามสำคัญก็คือความคิดทางการเมืองที่แพร่หลายใน สาธารณรัฐดัตช์คืออะไร? เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะอันโดดเด่นของประวัติศาสตร์ ความคิดและประวัติศาสตร์ทางการเมืองของดัตช์ กลับทำให้โพลคอกเสนอว่า ดัตช์นั้นมี รากฐานของความคิดทางการเมืองที่แตกต่างจากสาธารณรัฐอื่นในภูมิภาคแอตแลนติก (Atlantic tradition) หรืออันที่จริงลักษณะดังกล่าวนั้นก็แทบไม่อาจถือว่าเป็นสาธารณรัฐ ในความเข้าใจโดยทั่วไปได้เลย (Weststeyn, 2012: 14) ดังนั้นประวัติศาสตร์ความคิด ทางการเมืองของดัตช์จึงน่าจะแตกต่างออกไป ต่อประเด็นนี้ ครอสแมนกลับมองในทาง ตรงกันข้ามนั่นก็คือเขาเชื่อว่า รากฐานความคิดทางการเมืองทั้งหมดของดัตช์นั้นแท้จริง แล้วมีรากฐานมาจากภายนอกทั้งสิ้น และความคิดทั้งหลายก็ล้วนเป็นการต่อยอดและ พัฒนามาจากความคิดต่างชาติ (Kossmann, 2000: 167-193) ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว ในแง่หนึ่งข้อเสนอของเขาดูจะเป็นไปได้มากกว่า เพราะดัตช์ก็มีได้แปลกประหลาดไปกว่า คนอื่น และยิ่งไปกว่านั้นข้อเสนอนี้ยังสนับสนุนความเป็นไปได้ในการตามหาร่องรอยของ มาคิอาเวลลี ในช่วงเวลาของวันวลิต มากกว่า โดยเฉพาะการมองว่ารากฐานของลักษณะ พิเศษนั้นเป็นภูมิปัญญาที่หยิบยืมมาจากที่อื่น แต่ปัญหาสำคัญต่อมาที่จะช่วยให้เข้าใจข้อ ถกเถียงหลักของบททดลองเสนอนี้ก็คือ แนวคิดทางการเมืองอันมาจากต่างชาติเหล่านี้มี มาคิอาเวลลีรวมอยู่ด้วยหรือไม่ และความคิดเกี่ยวกับเขาเข้ามาและแพร่หลายใน สาธารณรัฐดัตช์ โดยใครและอย่างไร

บริบททางการศึกษา: ลิปซิอุสและจุดเริ่มต้นการตีความ *The Prince* ในดัตช์

การจะเข้าใจสถานะภาพของมาคิอาเวลลีในดัตช์ ซึ่งจะเชื่อมโยงไปยังต้นทางของความรู้ของวันวลิตได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาสถานะภาพของตัวเขาและงานเขียนของเขาในยุโรปเสียก่อน ในเวลาดังกล่าวผลงานของมาคิอาเวลลีได้ถูกยกระดับความน่ากลัวโดยศาสนจักร ผ่านการเรียกว่าเป็นคำสอนจากปีศาจ และเป็นเครื่องมือของบรรดาทรราชที่ชั่วช้า ซึ่งส่งผลให้ชื่อเสียงในทางไม่ดีของเขาซจรขยายไปทั่วทั้งยุโรป โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศคาทอลิก แต่ทั้งหมดนี้อาจจะไม่ใช้ในสาธารณรัฐดัตช์

ด้วยบริบททางการเมืองของการปลดแอกจากสเปนมหาอำนาจที่มีศาสนจักรอยู่ในมือ และบรรยากาศของการโหยหาองค์ความรู้ที่จะใช้เพื่อการสถาปนาสาธารณรัฐดัตช์ให้มั่นคง ผู้นำการต่อสู้อย่างวิลเลียมที่หนึ่งจึงได้สร้างไลเดน มหาวิทยาลัยที่มีการศึกษาเพื่อประโยชน์ทางโลกวิสัยในการผลิตบุคลากรให้กับรัฐ และด้วยความเป็นมหาวิทยาลัยโปรเตสแตนต์แห่งแรกในเขตแผ่นดินต่ำ มหาวิทยาลัยนี้จึงได้กลายเป็นหัวทอกสำคัญในการสร้างองค์ความรู้เพื่อการปลดแอกทั้งทางการเมืองและภูมิปัญญา ลักษณะความเป็นโลกวิสัยนี้ชัดเจนอย่างยิ่งผ่านสถานะภาพของมหาวิทยาลัยที่มีความสำคัญที่สุดในฝั่งโปรเตสแตนต์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากจำนวนนักศึกษานานาชาติที่เข้ามารับการศึกษา ณ ที่นี้เอง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่งานเขียนของมาคิอาเวลลี ซึ่งถูกเขียนขึ้นในบริบทที่คล้ายคลึงกันคือเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในช่วงที่รัฐถูกคุกคามจากภายนอกและมีความไม่มั่นคงภายใน ช้ำยังกล้าหาญที่จะท้าทายศาสนจักร จะถูกหยิบมาใช้ในการเรียนการสอนโดยคณาจารย์และแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง (Israel, 1995: 572)

เมื่อมหาวิทยาลัยไลเดนเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1575 หนึ่งในบุคลากรสำคัญที่มหาวิทยาลัยเชิญมาเป็นอาจารย์ประจำคือ จัสตัส ลิปซิอุส (Justus Lipsius 1547-1606) ลิปซิอุสเป็นชาวดัตช์ เขาเป็นทั้งนักเขียนแนวมนุษยนิยม นักวิชาการด้านงานเขียนคลาสสิก นักกลยุทธ์ นักประวัติศาสตร์ และนักศาสนศึกษา เขาได้รับการนิยามจากมิเชล เดอ มอนเทน (Michel de Montaigne) ว่าเป็นหนึ่งในผู้ที่มีการศึกษาดีที่สุดในยุคสมัยของเขา เขาได้ขึ้นชื่อว่าเป็นบิดาของลัทธิสโตอิกใหม่ (Neostoicism) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาจนกลายเป็นหนึ่งในรากฐานความคิดทางปรัชญาที่สำคัญของโลกตะวันตกในศตวรรษที่ 16 และ 17 และเขาเองก็เป็นหนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญของการสร้างค่านิยมงานเขียนเรื่อง *The Prince* ให้สามารถอยู่รอดมาจากการต่อต้านอย่างหนักหน่วงในเวลานั้น (Soll, 2013: 46)

ลิปซิอุสเริ่มต้นจากการเป็นอาจารย์ด้านประวัติศาสตร์ และก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนได้เป็นอธิการบดีถึงสี่สมัย กว่า 11 ปีที่เขาสอนหนังสือที่ไลเดนเขาได้พัฒนามหาวิทยาลัยอย่างกว้างขวาง และผลิตงานเขียนออกมาเป็นจำนวนมาก (Lipsius Translated and edited by Jan Waszink, 2004: 15) ลักษณะงานเขียนโดยมากของลิปซิอุสเป็นการพยายามผสมผสานแนวคิดแบบสโตอิกเข้ากับแนวคิดทางศาสนาของคริสตจักร และด้วยความที่เขาเป็นนักวิชาการด้านงานคลาสสิก งานเขียนของเขาจึงเป็นมักใช้ตัวอย่างที่มาจากโรมัน โดยจุดมีประสงค์หลักของงานเขียนก็เพื่อแก้วิกฤติที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามศาสนา และฟื้นฟูคุณธรรมของผู้คน หนึ่งในผลงานเหล่านั้นคืองานเขียนเรื่อง *Politica* ที่

เขียนขึ้นระหว่างที่เขาปฏิบัติหน้าที่ที่โลเดน ในงานชิ้นนี้เขาชื่นชมและมุ่งพัฒนาทักษะของ มาคิอาเวลลี ที่โดดเด่นกว่านักคิดคนอื่นๆ ซึ่งนับได้ว่างานชิ้นดังกล่าวเกิดขึ้นอย่าง พอเหมาะพอเจาะในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ศาสนาจักรและฌองติเยต์ มุ่งโจมตี มาคิอาเวลลี แต่ไม่ใช่เขาจะเห็นด้วยกับมาคิอา-เวลลีไปทั้งหมด เขาก็ยังเห็นว่ามาคิอาเวลลี มีข้อจำกัดคือ มิได้ดำเนินไปอย่างตรงไปตรงมา

เขาให้ความสำคัญกับหัวใจหลักของ *The Prince* เรื่องความ “สุขุมรอบคอบ” (Prudence, Prudenza) อันที่จริงแนวคิดเรื่องความสุขุมรอบคอบไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่เป็นเรื่องที่มาตั้งแต่ยุคกรีก โดยเฉพาะอริสโตเติล (Jaeger, 1934 : 82) ดังที่ปรากฏในการแปลงานเขียนของอริสโตเติลในศตวรรษที่สิบเจ็ดเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยใช้คำว่า “Phronesis” เทียบเท่ากับคำว่า “Prudence” โดยมีความหมายถึงคุณธรรมที่ขึ้นากการกระทำของมนุษย์ เพื่อไปถึงความดีงามอันเป็นเป้าหมายปลายทาง ขบดังกล่าวได้ถูกส่งต่อมายังโรมัน และคริสตจักร โดยมีการใช้กันโดยนักคิดกันอย่างแพร่หลายอีกด้วย สำหรับแนวคิดก่อนหน้าลึบซึอัส เช่น นักบุญออกัสติน นักคิดคนสำคัญของยุคกลาง ได้ตีความคุณธรรมความสุขุมรอบคอบว่า คือคุณธรรมที่ขึ้นากการกระทำของมนุษย์เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นไปเพื่อใ้บาป (Coyle, 1978: 278) ต่อมานักบุญอโควนัสก็ขยายความต่อว่า ความสุขุมรอบคอบนั้น คือเหตุผลที่ถูกต้องเพื่อทำการต่างๆ ให้สำเร็จ โดยมีคุณธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐาน (Thomas Aquinas translated and edited by W. D. Hughes, 1969: 50-51) ในเวลาดังกล่าวจึงถือได้ว่า ความสุขุมรอบคอบได้กลายเป็นศาสนธรรม (Moral virtues) และมีที่ทางอยู่ในโลกของศาสนาโดยสมบูรณ์ สามร้อยปีให้หลังการปรับใช้ของศาสนาจักร มาคิอาเวลลีได้ปฏิวัติการนิยามความสุขุมรอบคอบให้เป็นเรื่องทางโลก และเกี่ยวกับรัฐมากขึ้น โดยความสุขุมรอบคอบของเขา ไม่ได้มีลักษณะเป็นศาสนธรรม หากแต่เป็น คุณธรรมของพลเมือง (Civic virtues) เขาให้ความสำคัญกับการประเมินสถานการณ์และภัยอันตรายเพื่อตัดสินใจอย่างเหมาะสมเพื่อประโยชน์สูงสุด ซึ่งต่อมาได้ก่อตัวเป็นแนวคิดเหตุผลของรัฐในที่สุด (reason of the state)

ใน *Politica* แม้ลึบซึอัสจะตระหนักถึงความเป็นโลกวิสัยของมาคิอาเวลลี แต่เขาก็พยายามจะปรับประยุกต์ข้อเสนอมาคิอาเวลลี ให้เข้ากับคำสอนทางศาสนา ถึงแม้เขาจะชื่นชม มาคิอาเวลลีเพียงใด แต่เขาก็ตระหนักดีว่า ด้วยคำสอนที่สุดโต่งของ มาคิอาเวลลี เป็นเรื่องยากอย่างยิ่งที่ศาสนาจักรและผู้คนในยุโรปจะยอมรับ *The Prince* (Soll, 2013: 39) เขาจึงพัฒนาการตีความของ *The Prince* ไปสู่การตีความว่า ความสุขุมรอบคอบนั้นมิได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของเจ้าผู้ปกครองผู้ใดผู้หนึ่ง ในทางตรงกันข้าม ความสุขุมรอบคอบในการตัดสินใจนั้นมีเป้าหมายก็เพื่อผลประโยชน์ของมหาชนในรัฐต่างหาก (Lipsius Translated and edited by Jan Waszink, 2004: 507) ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ของการสถาปนาสาธารณรัฐดัตช์ในเวลานั้น ดังที่เขาเปรียบเทียบ มาคิอาเวลลีกับนักคิดคนสำคัญคนอื่นๆ โดยชี้จุดอ่อนของมาคิอาเวลลีว่า ถึงแม้จะไปถูกทางแต่ก็ยังหลงทางดังนั้นสิ่งที่ลึบซึอัสทำคือการพามาคิอาเวลลีกลับมายังหนทางอันทรงเกียรติของความสุขุมรอบคอบ ดังที่เขา กล่าวว่า

นักคิดทั้งหลายที่ต่างก็พยายามเขียนเกี่ยวกับการปกครองและรัฐนั้น ล้วนแต่เต็มไปด้วยความเขลาและถ้อยคำฟุ่มเฟือย และแม้ช้อยกเว้น เช่น มาคิอาเวลลี ผู้ซึ่งฉลาดเฉลียว ผู้ซึ่งข้าพเจ้ามิได้หมายจะดูถูก ถึงแม้ไม่สามารถกล่าวได้ว่ามันแหลมคม ชับช้อนและลุ่มลึก อยางที่มันเป็น แต่ก็กล่าวได้ว่า ถ้าเขาได้ชักนำเจ้าผู้ปกครองไปยังมหาวชิราวุธแห่งเกียรติยศโดยดีก็จะเป็นหนทางอันดีโดยตรง แต่กลับกลายเป็นว่า เขาหลีกเลี่ยงออกจากทางสายนั้น โดยมุ่งความสนใจไปยังหนทางแห่งผลประโยชน์ ที่ซึ่งเขาได้ผลไปจากถนนอันตรงเกียรติ¹

ทางอันตรงเกียรติดังกล่าวคือการผสมผสานความเฉลียวฉลาดและรู้เท่าทัน ในทางโลกเข้ากับคุณธรรมที่กำหนดทิศทางกรกระทำแบบชาวคริสต์ เนื่องด้วยหากมี ปัญหาแห่งความสุขรอบคอบเพียงอย่างเดียวก็อาจกลายเป็นอุบายชั่วร้ายได้ ดังนั้นศาสน ธรรมจึงได้หลอมรวมเข้ากับคุณธรรม โดยขยายความไปถึงคุณธรรมในฐานะเครื่องมือเพื่อ รับใช้ชีวิตที่ดีของพลเมือง ดังนั้นเมื่อเป้าหมายของรัฐแบบมาคิอาเวลลี ยังคงเป็นแกนหลัก ของคำอธิบาย เราก็จะได้การตีความ ความสุขรอบคอบที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของผู้คนใน รัฐตามกรอบศีลธรรมที่ไม่ละเมิดจารีตของคริสเตียน อีกทั้งยังเป็นการลดความ แปลกปลอมของ *The Prince* ที่อาจคุกคามความคิดดั้งเดิมของโลกตะวันตกไปในตัว อยางไร ก็ดีลิลิซุสก็ยังคงตระหนักว่าหนทางดีตรงอันมีเกียรติของความสุขรอบคอบที่อยู่บน ฐานศาสนธรรมก็อาจจะเป็นเรื่องเป็นไปไต่ยาก หรือทำที่สุดก็ต้องละทิ้งไปเฉกเช่นที่มาคิ อา-เวลลี ได้เสนอไว้ ดังที่เขาสรุปว่า

ถ้าแม้ว่าไม่สามารถไปถึงฝั่งได้ด้วยการแล่นเรือไปโดยตรง ก็จงลัด เลี้ยวไปทางอื่น ใครเล่าจะว่าท่าน หากท่านถอยห่างออกไปจาก คุณธรรม ไฉนหาได้หยุดเป็นไฉนเมื่อผสมกับน้ำไม่ ความสุขุม รอบคอบหาได้หมดไปเมื่อเจือด้วยความทุจริตก็ฉนั้น โดยเฉพาะ การกระทำต่างๆ อันเป็นไปโดยมีเจตนาอันดี อุปมาดังที่แม่และหมอ สามารถลวงให้เด็กยอมกินเข้าปาก...เหตุใดผู้ปกครองจะไม่กระทำ เช่นเดียวกันด้วยความเคารพในพลเมืองอันเป็นที่รัก และมีตร ประเทศผู้ซื่อสัตย์ เพราะอันที่จริงแล้วเมื่อเรามีอาจสู้อย่างฝ่าเผย ลูก ธนก็ย่อมถูกยิงได้ในที่มี²

หากพิจารณาแล้วเราจะพบว่าความที่ลิลิซุสเริ่มต้นไว้นั้นมีความ คล้ายคลึงอย่างมากกับการพยายามอธิบายพฤติกรรมของพระเจ้าปราสาททองในบันทึก ของวันวลิต โดยเฉพาะในบันทึกช่วงหลังที่เขาหันมาอธิบายความจำเป็นของพระองค์ ซึ่งจะ นำไปสู่ประโยชน์ที่เกิดแก่รัฐ การลัดเลี้ยวเพื่อไปถึงเป้าหมายที่เขาอธิบายเหล่านี้ดูจะเป็น การประยุกต์ขนบการตีความของลิลิซุสไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์จริงอย่างมีสีสัน

ยิ่งไปกว่านั้นการตีความของลิลิซุสนี้ว่ามีความน่าสนใจ ในแง่ที่เขาพยายาม ประยุกต์ข้อเสนอของมาคิอาเวลลีให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ในสาธารณรัฐที่เกิดขึ้น ใหม่ ไม่เพียงแต่การชี้ให้เห็นประโยชน์ของประชาชนในฐานะผลลัพธ์ปลายทางของวิธีการ อันลุ่มลึกของผู้ปกครองใน *The Prince* เท่านั้น หากแต่กระตุ้นให้เกิดความสนใจต่องาน

อื่นๆ โดยเฉพาะงานแนวสาธารณรัฐนิยมของมาคิอาเวลลี อย่าง *The Discourse* อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นในยังมีข้อเสนอที่น่าเชื่อว่าการตีความของลิปซิดุส คือจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการแพร่ขยายแนวคิดของ มาคิอาเวลลี ไปทั่วภูมิภาคยุโรป (Soll, 2013: 39) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาธารณรัฐดัตช์ การตีความของลิปซิดุส ซึ่งเป็นอาจารย์คนสำคัญในมหาวิทยาลัยแห่งแรกย่อมส่งผลต่ออย่างยิ่งต่อมุมมองที่ผู้คนมีต่อมาคิอาเวลลี ในเวลานั้น และได้กระตุ้นให้เกิดความสนใจและความนิยมในงานเขียนของ มาคิอาเวลลี อย่างกว้างขวางในไลเดน ซึ่งชนบการตีความของเขาก็ถูกส่งต่อไปยังอาจารย์รุ่นต่อๆ มาอย่าง เบอร์เกอติสก์ (Franco Burgersdijk) และ บอกฮอร์น (Marcus Zuerius van Boxhorn) และถึงแม้เราอาจจะยังไม่เห็นรอยต่อที่ชัดเจนระหว่างลิปซิดุส กับ วันวลิต แต่เราก็คาดเดาไม่ได้ว่า ในเวลาต่อมา หนึ่งในลูกศิษย์ของลิปซิดุสได้กลายเป็นผู้แปล *The Prince* เป็นภาษาดัตช์ฉบับแรก และเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าหากวันวลิตจะรู้จักมาคิอาเวลลี ก็น่าจะรู้จักผ่านสิ่งที่ลิปซิดุสได้เริ่มตีความไว้และส่งต่อไปยังลูกศิษย์เขานั่นเอง

บริบททางด้านความนิยมของตัวบท: ผลผลิตแห่งไลเดนกับตัวบทแปลฉบับแรก

ตัวอย่างหนึ่งของการสืบทอดการเผยแพร่แนวคิดของมาคิอาเวลลี ที่ลิปซิดุสบุกเบิกไว้ คือเบอร์เกอติสก์ (1590 - 1635) เขาจบการศึกษาด้านเทววิทยาจากไลเดน ในปี ค.ศ. 1610 และกลับมาเป็นอาจารย์ด้านปรัชญาต่อที่นั่นโดยเขามีจุดยืนที่ชัดเจนในทางปรัชญาในแนวคิดแบบนีโอริสโตเท-เลียน ตำราเรียนทางด้านตรรกวิทยา ปรัชญา และการเมืองของเขา ถูกใช้งานอย่างต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในสาธารณรัฐดัตช์และในภาคพื้นยุโรป ในงานชิ้นสำคัญของเขาที่ชื่อ *Idea oeconomicae et politicae doctrinae* ก็มีการอ้างถึงมาคิอา-เวลลี รวมถึงข้อถกเถียงเรื่องคำสอนที่ความเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของเขา สอดคล้องกับอีกตัวอย่างหนึ่งคือ บอกฮอร์น (1612 - 1653) โดยในระหว่างที่เป็นอาจารย์ที่ไลเดน เขาได้ผลิตงานเขียนชิ้นสำคัญเกี่ยวกับการเมืองออกมาอย่าง *Institutiones Politicae* ซึ่งในงานชิ้นนี้ก็สะท้อนจุดยืนแบบมาคิอาเวลลี อย่างชัดเจนผ่านการอธิบายถึงความจำเป็นของความมั่งคั่งในฐานะรากฐานของสังคม (Weststeijn, 2012 :35) อาจกล่าวได้ว่าอาจารย์ทั้งสองคนของไลเดน ที่ยกมา ต่างก็ผลิตงานมาในชนบของการประยุกต์มาคิอาเวลลีให้เข้ากับบริบทแบบลิปซิดุสทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่านับตั้งแต่ก่อนวันวลิตเกิดต่อเนื่องไปจนหลังเขาเสียชีวิต แนวคิดของมาคิอาเวลลี ได้ก็แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องในแวดวงวิชาการของดัตช์ในเวลานั้นเรียบร้อยแล้ว (Terrenato, 2010 :181)

ไม่เพียงแต่แพร่หลายในบรรดาคณาจารย์เท่านั้น อิทธิพลของลิปซิดุสในเรื่องมาคิอาเวลลี ส่งต่อมาอย่างชัดเจนถึงผู้เรียน และดูจะส่งผลอย่างรุนแรงเฉกเช่นในกรณีของไทย ดังปรากฏว่าการแปล *The prince* ของนักศึกษานั้นเกิดขึ้นก่อนฉบับแปลของผู้เป็นอาจารย์ (พิชิต, 2524 :) ซึ่งในกรณีของดัตช์ผู้แปลหนังสือฉบับนี้ก็คือ อัดัม วัน นีเวลท์ (Adam Van Nyevelt) ศิษย์เก่าของไลเดน ปัจจุบันมีข้อมูลเกี่ยวข้องกับเขาไม่มาก เราทราบแต่เพียง เขาเกิดในครอบครัวชนชั้นสูงจาก อูเทร็คท์ (Utrecht) ราวปี ค.ศ. 1557-1558 ต่อมาเขาเข้าเรียนที่ไลเดน ในปี ค.ศ. 1576 ภายหลังกมหาวิทยาลัยก่อตั้งได้เพียง

หนึ่งปี ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานว่าเข้าศึกษาในสาขาใดแต่เมื่อพิจารณาจากผลงานชิ้นอื่นๆ ของเขา เราอาจอนุมานได้ว่าเขามีความรู้กว้างทั้งด้านปรัชญา การเมือง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และยุทธศึกษา (Terrenato, 2010 :176) ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงก็ย่อมหมายความว่าเขาน่าจะมีโอกาสที่ได้ศึกษากับลิวอิสผู้บุกเบิกการตีความมาคิโอเวลลี ซึ่ง ณ ขณะนั้นมาเป็นอาจารย์ประจำทางด้านประวัติศาสตร์ที่ไลเดนด้วย หลังจบการศึกษา วัน นีเวลท์ เข้ารับราชการทหาร ในสงครามปลดแอกระหว่างสาธารณรัฐดัตช์กับสเปน เขาถูกจับกุมเป็นเชลย แต่ภายหลังเมื่อรอดพ้นเขาก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายทหารที่ Schoonhoven ในศึกปี ค.ศ. 1596 (Terrenato, 2010 :175) ภายหลังจากประสบการณ์ โลดโผนจากทนายทชนชั้นสูงผู้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสุสนามรบ เขาผันตัวมาเอาดี ทางด้านงานเขียน โดยมีหนึ่งในผลงานสำคัญได้แก่การแปล *The Prince* ของ มาคิโอเวลลี ซึ่งถูกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1615 หรือเมื่อ วันวลิต มีอายุได้ 13 ปี

การแปลงานในครั้งนี้ของเขาแม้จะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจว่ามีจุดประสงค์อย่างไร เขาอาจมีความสนใจในตัว มาคิโอเวลลี เองอย่างลึกซึ้ง หรือเป็นเพียงความต้องการของผู้ จัดพิมพ์ แต่สิ่งหนึ่งที่อาจจะอนุมานได้จากการแปลงานชิ้นนี้คือ คุณสมบัติเฉพาะตัวของ เขาในฐานะผู้แปลงาน เทอร์เรนาโตผู้ศึกษาการแปล *The Prince* ฉบับแรกในดัตช์ ชี้ชวนให้ เห็นว่าความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นและความสนใจของเขาอาจมาจาก ความพร้อมทาง การศึกษาบนความเหมาะสมของเงื่อนไขทางสังคมการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือการที่เขา ได้รับการศึกษาที่ไลเดนจากคณาจารย์ที่มีความสนใจใน มาคิโอเวลลี อย่างลิวอิสและเมื่อ พนวกกับสภาวะความขัดแย้งในสงครามการปลดแอกจากสเปนที่ตัวเขาเองได้มีส่วนร่วมใน ฐานะทหาร อาจทำให้เขาตระหนักถึงความสำคัญของคำสอนของ มาคิโอเวลลี และคงไม่ เป็นการเกินเลยไปนักที่จะสันนิษฐานว่า ในเวลานั้นวัน นีเวลท์ได้เข้าสู่ช่วงเวลาที่ซับซ้อนซึ่ง เรียกว่า “ช่วงเวลาแบบมาคิโอเวลลีเลียน” จนนำไปสู่การโยกย้ายงานในยุคคลาสสิกอีกหลาย ชิ้นที่กลายเป็นผลงานแปลของเขา เช่น *Cyropedia* ของ เซโนฟอน *Parallel Lives* ของ พลูทาร์ก และที่โดดเด่นที่สุดคือ *The Prince* ของ มาคิโอเวลลีนั่นเอง (Terrenato, 2010: 176)

อิทธิพลของบริบททางการเมืองในช่วงปลดแอกและอิทธิพลจากการขยายตัวของ ความรู้เกี่ยวกับมาคิโอ-เวลลี จากมหาวิทยาลัย ไม่ได้แสดงผลในกรณีของการแปล *The Prince* ฉบับแรกเท่านั้น หากแต่นำไปสู่การเกิดชนบความนิยมใน มาคิโอเวลลี อย่าง กว้างขวางในช่วงเวลาเดียวกับที่ วันวลิต มีชีวิตอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับการเพิ่มความนิยมใน มาคิโอเวลลี ที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางทั่วภูมิภาคยุโรปด้วย โดยเฉพาะในประเทศ ฝรั่งเศส งานเขียนของ มาคิโอเวลลี กลายเป็นทั้งเครื่องมือของผู้ปกครองและผู้นิยม กษัตริย์ ดังจะพบได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว งานเขียนเรื่อง *The Prince* และ *The Dis- courses* ได้กลายเป็นงานเขียนขายดี และมีการแปลและตีพิมพ์อย่างหลากหลายกว่า 35 ฉบับนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1553 จนถึงปี ค.ศ. 1664 (Soll, 2013: 46)

อีกหนึ่งกรณีที่แสดงให้เห็นได้ชัดถึงอิทธิพลของบริบททางการเมืองในช่วงปลด แอกจากสเปนและการศึกษาที่ได้รับส่งต่อมาจากมหาวิทยาลัยไลเดน คือกรณีของ เดอลา คอร์ท (De la courts) เขาเกิดในปี ค.ศ. 1618 ที่ไลเดน โดยเป็นทนายทของครอบครัว พ่อค้าที่ประสบความสำเร็จ เขาได้รับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยไลเดนในสาขาเทววิทยาแต่

อย่างไรก็ดีการศึกษาพื้นฐานของเขาประกอบไปด้วยการศึกษาภาษาโบราณประวัติศาสตร์ และปรัชญารวมถึงจำเป็นต้องศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องน่าสนใจว่าในเวลานั้นงานเขียนเรื่อง *Politica* ของลิปซิอุส ถูกใช้เป็นตำราเรียนหลักสำหรับการศึกษา (Weststeijn, 2012: 31) และแน่นอนว่าเขาย่อมต้องเคยได้สัมผัสงานเขียนชิ้นนี้มาเป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้นเรายังอนุมานได้ว่าเขาย่อมได้รับการศึกษากับอาจารย์คนสำคัญในเวลานั้นหลายคน อย่างเช่นบอกรอร์น และคนอื่นๆ ด้วย เมื่อจบการศึกษาเดอลาคอร์ทได้ผลิตงานเขียนและข้อเสนอทางการเมืองอีกมาก โดยยังคงมีอาชีพเป็นพ่อค้าอยู่ งานชิ้นสำคัญของเขาอย่าง *Politike Discoursen* (1662) ก็ถูกตีพิมพ์เพียงหนึ่งปีก่อนการเสียชีวิตของ วันวลิต ซึ่งในงานของเขานั้นเต็มไปด้วยการอ้างอิง มาคิอาเวลลี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังที่มุลเลอร์กล่าวว่า งานของเดอลาคอร์ทคือเสียงสะท้อนของมาคิอาเวลลีนั่นเอง (Mulier, 1980 :126-130)

ปรากฏการณ์ที่มาคิอาเวลลีเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในช่วงเวลาวัยหนุ่มของ วันวลิต ดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น เราอาจยืมความคิดของเวสเทอจินซึ่งเรียกสถานการณ์เช่นนี้ในดัตช์ ว่า “ความหมกมุ่นแบบมาคิอาเวลเลียน” (Machiavellian obsession) มาใช้อธิบายได้ ซึ่งความหมกมุ่นนี้ก็คือผลลัพธ์ของช่วงเวลาุ่นวายทางการเมืองของดัตช์ ซึ่งมีทั้งปัญหาภายนอกในการปลดแอกจากสเปนและปัญหาภายในจากความขัดแย้งระหว่าง สภา (States General) และ ประมุข (Stadtholder) ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว (Weststeijn, 2012 :64)

แม้ภาพบริบททางการเมืองของดัตช์ในส่วนที่หนึ่งจะใกล้เคียงกับสิ่งที่เรียกว่า “ช่วงเวลาแบบมาคิอาเวลเลียน” ซึ่งชวนให้ผู้คนในรัฐตระหนักถึงความสำคัญของงานเขียนของมาคิอาเวลลี และแม้แนวคิด “ความหมกมุ่นแบบมาคิอาเวลเลียน” ในส่วนที่สองอาจช่วยย้ำให้เห็นว่าทำไมมาคิอาเวลลี จึงเป็นที่นิยมในเวลานั้น โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษา และถึงแม้แนวคิดทั้งสองนี้จะช่วยวาดภาพสังคมการเมืองและโลกวิชาการของดัตช์ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่ผู้คนจะสามารถเข้าถึงความคิดของมาคิอาเวลลีในเวลานั้น ทั้งผ่านการศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือ ตลาดหนังสือสำหรับคนทั่วไป แต่ปัญหาสำคัญก็คือแนวคิดทั้งสองก็ยังไม่เพียงพอที่จะสามารถช่วยให้เข้าใจได้ว่า ทำไมคนอย่างวันวลิต หรือ เดอลาคอร์ท ที่ต่างก็เป็นพ่อค้าอาชีพจึงให้มาสนใจแนวคิดทางการเมืองและงานคลาสสิกเหล่านี้ และหากเข้าใจเหตุผลเหล่านั้นได้ ก็อาจช่วยยืนยันความเป็นไปได้ที่วันวลิตจะรู้จักมาคิอาเวลลีมากยิ่งขึ้น

จากบริบทสู่ตัวบท: ยุคสมัยแห่งพ่อค้าผู้ทรงภูมิ

4 ปีภายหลังการออกเดินทางมายังเอเชียของวันวลิต ในปี ค.ศ. 1632 คาสปาร์ บาร์ลือส (Caspar Barlaeus ค.ศ. 1584-1648) นักปรัชญาคนสำคัญ ได้เสนอแนวคิดที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนผ่านทั้งหมดของสาธารณรัฐดัตช์ไปสู่ยุคสมัยใหม่ รวมถึงอธิบายปรากฏการณ์ของพ่อค้าผู้มีความรู้ดีทางปรัชญาการเมืองอย่างเดอลาคอร์ท ผ่านการใช้อุปมาทางเทววิทยาที่ว่า เราสามารถแสวงหาความรู้ผ่านเทพเมอคิวรี เทพเจ้าแห่งการค้าโดยอาศัยความร่วมมือจาก เทพีมินเนอร์วา เทพีแห่งการศึกษา วัฒนธรรม และภูมิ

ปัญญา และด้วยการอุปถัมภ์คำชูของเทพและเทพีทั้งสองพระองค์นี้ (Rauschenbach, 2013 :85) ตัวแสดงสำคัญแห่งยุคสมัยใหม่จึงปรากฏขึ้น ซึ่งก็คือ “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” (the mercator sapiens - the ‘wise merchant’)

ข้อเสนอของเขา เป็นการยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพพ่อค้าจากค่านิยมเดิมที่แพร่หลายอยู่ในยุโรปเวลานั้นซึ่งเรียกกันว่า “พ่อค้าชาวคริสเตียน” (Christian merchant) แนวคิดดั้งเดิมนี้นับว่าอาชีพพ่อค้าจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงความรู้ทางด้านศีลธรรม (moral knowledge) นั่นคือมีความเที่ยงตรงและเผื่อแผ่ให้กับผู้อื่น โดยพยายามเพิ่มเติมลักษณะสำคัญเข้าไปในแนวคิดเก่าแก่เหล่านั้น เขาเสนอว่าพ่อค้าไม่เพียงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม หากแต่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในทางปรัชญาด้วย ยิ่งไปกว่านั้นเขาได้เปลี่ยนฐานความชอบธรรมหรือสิ่งที่พ่อค้าอ้างอิงถึงสาเหตุแห่งความสำเร็จของตนจากความเมตตาของพระเจ้ามาสู่ภูมิปัญญาโบราณ ในแง่นี้พ่อค้าผู้ทรงภูมิจึงเป็นหนี่ต่อภูมิปัญญาโบราณ โดยเฉพาะลัทธิสโตอิกมากกว่าเป็นหนี่ต่อพระเจ้า (Rauschenbach, 2013: 86) ด้วยเหตุดังกล่าวพ่อค้าเหล่านั้นจึงต้องพัฒนาตัวเองให้เป็นผู้รักในความรู้ ต้องหมั่นศึกษาความคิดโบราณเพื่อเข้าใจถึงมรดกอันลุ่มลึกที่ถูกส่งต่อมาจากอดีตเพื่อสรรสร้างความสำเร็จของตนเองในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นเขาต้องมีลักษณะที่เหนือกว่าพ่อค้าธรรมดาธรรมดๆ ในแง่ที่เขาจะต้องใช้ความรู้ที่นั่นเพื่อเตรียมความพร้อมตนเองในการจะมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมอีกด้วย

แนวคิดพ่อค้าผู้ทรงภูมิ² คือผลผลิตสำคัญของยุคสมัยที่วันวลิตมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนผสมของบริบททางการเมืองที่ต้องการการปลดแอกทางอำนาจออกจากสเปนและเป็นผลผลิตทางเศรษฐกิจของการขยายตัวทางการค้าอย่างกว้างขวางของดัตช์ ซึ่งนำไปสู่การที่พ่อค้าเข้ามามีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางการเมืองของสาธารณรัฐดัตช์ และรวมถึงเป็นผลลัพธ์ของการสิ้นสุดยุคกลางและการเริ่มต้นยุคสมัยแห่งการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ และแน่นอนว่าวันวลิตเองก็ย่อมเป็นหนึ่งใน “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หากเราพิจารณาจากช่วงเวลา เราจะพบว่าวันวลิต ซึ่งเกิดในปี ค.ศ. 1602 นั้นเติบโตมาพร้อมกับบริษัท “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” ที่บอวอลไปด้วยกลิ่นอายของ มาคิอาเวลลี เขาอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับเบอร์เกอดิสก์ และบอกรฮอร์นซึ่งเป็นปัญญาชนคนสำคัญในการกล่าวถึงมาคิอาเวลลี ในโลกวิชาการ รวมถึงเขาเติบโตมาพร้อมๆ กับการเติบโตของความนิยมมาคิอาเวลลี ในดัตช์ ดังจะพบว่าการแปล *The Prince* ฉบับแรกก็ถูกตีพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1615 ซึ่ง วันวลิต กำลังมีอายุได้ 13 ปี และเป็นไปได้ว่า วันวลิตอาจจะมีโอกาสได้สัมผัสงานชิ้นนี้ในช่วง 26 ปีแรกของชีวิตก่อนที่เขาจะเดินทางมาอยุธยา หรือเป็นไปได้ถึงขั้นที่ว่าเขาอาจจะพบพานงานแปลฉบับนี้ติดตัวมาด้วย ซึ่งข้อมูลนี้จะช่วยสนับสนุนข้อเสนอของ Van Vliet's Siam ที่เสนอว่า ไม่เพียงแต่ วันวลิต จะรู้จักมาคิอาเวลลี และหยิบยืมตัวอย่างในงานของเขาอธิบายเท่านั้น³ แต่เพื่อเป็นการแสดงถึงความเป็นบุรุษผู้รักในการเรียนรู้แห่งยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ วันวลิตคงได้นำหนังสือปรัชญาการเมืองพร้อมกับหนังสืออื่นๆ จำนวนมากเดินทางมากับตนด้วย และเขาคงจะสร้างห้องสมุดของตน ณ โรงงานของเขาที่ซึ่งเขาได้ลงมือเขียนผลงานชิ้นสำคัญโดยเทียบเคียงไปกับงานของ มาคิอาเวลลี และไม่เพียงแต่จะมีงานเขียนของ มาคิอาเวลลี ในห้องสมุดของ วันวลิต ดังที่ปรากฏหลักฐานอยู่

ในงานเขียนของเขา แต่ห้องสมุดของวันวลิตยังน่าจะมีหนังสือปรัชญาการเมืองที่เป็นที่นิยมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเล่มอื่นๆ อีกด้วย (Van Vliet's Siam, p.251.) ซึ่งเมื่อพิจารณาด้วยกรอบเวลานี้กับพัฒนาการงานเขียนของมาคิอาเวลลีในยุโรปการอนุมานนี้ย่อมจะเป็นได้อยู่มาก เพราะช่วงเวลาเขียนงานของเขาในปี ค.ศ.1640 นั้น งานเขียนเรื่อง *The Prince* และ *The Discourses* มีการแปลและตีพิมพ์อย่างหลากหลายกว่า 35 ฉบับ นับตั้งแต่ปี ค .ศ. 1553 จนถึงปี ค.ศ. 1664 (SolL, 2013: 46) จึงไม่แปลกที่จะอนุมานว่าสำเนียงการเขียนแบบ Machiavellian ในบันทึกของเขาก็น่าจะเป็นผลจากความนิยมที่เพิ่มขึ้นเหล่านั้นด้วยนั่นเอง

ข้อค้นพบนี้ยิ่งสนับสนุนข้อเสนอของ สมบัติ จันทรวงศ์ ที่เสนอในงานเขียนเรื่อง *คำสอนทางการเมืองของวันวลิต* หรือวิเทโศบาย ของพระเจ้าปราสาททอง ว่า ในแง่หนึ่งคำสอนทางการเมืองที่ผ่านการเล่าประวัติศาสตร์ของวันวลิต นั้นดูจะสอดคล้องกับคำสอนของมาคิอาเวลลี ในงานเขียนเรื่อง *The Prince* อยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งหลักการขึ้นสู่อำนาจ การรักษาอำนาจ และคุณลักษณะของผู้ปกครอง ยิ่งไปกว่านั้นวิธีการที่ วันวลิตเขียนบรรยายถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เขาได้ประสบมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในประวัติศาสตร์ตะวันตก โดยแสดงทัศนะของตนกำกับเพื่ออธิบายรายละเอียด นั้นคล้ายคลึงกับกลวิธีที่ในงานเขียนเรื่อง *The Prince* ของ มาคิอาเวลลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำอุทิศ ซึ่งเขาเขียนจากพื้นที่ห่างไกล ในโรงงานของเนเธอร์แลนด์ในอยุธยา โดยมุ่งหวังให้เป็นเครื่องบรรณาการแก่ วัน ไดมเน (Anthony van Diemen) แห่งปัตตาเวีย เพื่อความก้าวหน้าของอาซิฟ ก็ดูจะคล้ายกับลักษณะคำอุทิศของ *The Prince* ที่มาคิอาเวลลี เขียนให้ โลเรนโซ เดอ มิติซี เพื่อขอตำแหน่งทำงานอยู่ไม่น้อย (มาคิอาเวลลี แปลโดย สมบัติ, 2558: 89)

เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมการเมือง การขยายตัวของงานงานเขียนจากโลกวิชาการสู่ตลาดหนังสือ วัฒนธรรมพ่อค้าผู้ทรงภูมิ ไล่เรียงมาถึงรูปแบบและกลวิธีในการเขียน เราจะพบร่องรอยที่เชื่อมต่อกันบนเส้นใยของ มาคิอาเวลลี ที่แนบแน่น ความสมเหตุสมผลของช่วงเวลาและบริบทเหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ วันวลิตเขียนบันทึกที่มีความคล้ายคลึงกับ *The Prince* และยิ่งไปกว่านั้นเขาก็ใช้ชีวิตในอยุธยาอย่างเปี่ยมล้นด้วยกลอุบายดุจดังตัวละครในบทละครของมาคิอาเวลลี เขาเรียนรู้ที่จะแสดงความเป็นมาคิอาเวลลีเลียนนานาประการ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกอ่านสาส์นเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ตน จนไปถึงขั้นที่ใช้ตราปลอมหมุดอายุ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐตน (กรมศิลปากร ,2513: 192,223) เขาแสดงตัวได้สมบทบาทราวกับนักแสดงผู้ฉลาดที่ได้รับการตอบทมาจกตัวมาคิอาเวลลีเอง จึงไม่แปลกที่พระเจ้าปราสาททองจะมีพระราชดำรัสให้ฮอลันดาเอานักปราชญ์มาให้อยูทยา เพื่อจะได้เท่าทันในภูมิปัญญาเหล่านั้น (กรมศิลปากร, 2513: 204)

สรุป

บททดลองเสนอชิ้นนี้เริ่มต้นจากการพยายามหาหลักฐานสนับสนุนสมมุติฐานของสมบัติ รวมถึง *Van Vliet's Siam* ที่เชื่อว่าบันทึกของวันวลิต ไม่ได้มีคุณค่าในแง่บันทึกทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งบันทึกนี้ยังสะท้อนให้เห็นความคิดทางการเมืองแบบมาคิโอเวลลี ที่แทรกซึมเข้ามาในบันทึกทั้งในฐานะแนวคิดหลัก กลวิธีการเขียน หรือแม้กระทั่งตัวอย่างที่เขาเลือกหยิบมาใช้ แต่เป็นเรื่องน่าเสียดายที่ข้อมูลเกี่ยวกับตัววันวลิตนั้นมีอยู่อย่างจำกัด เราไม่สามารถหาหลักฐานเกี่ยวกับตัวเขาอื่นๆ เช่น บันทึกส่วนบุคคล บัญชีรายชื่อหนังสือ หรือแม้แต่บันทึกข้อมูลทางการศึกษาที่จะมาใช้ยืนยันสมมุติฐานดังกล่าวว่า วันวลิตได้รู้จักและเลือกที่จะหยิบใช้ความคิดของมาคิโอเวลลีจริงๆ

ผู้เขียนจึงเลือกการหาข้อมูลสนับสนุนจากอีกด้านหนึ่ง โดยการหันไปพิจารณาที่บริบทซึ่งรายล้อมตัว วันวลิต ในขณะนั้นว่ามีความเป็นไปได้เพียงใดที่เขาจะรู้จักมาคิโอเวลลี บทความนี้ค้นพบว่าในช่วงเวลาที่วันวลิตเกิดนั้น สาธารณรัฐดัตช์กำลังเผชิญสงครามปลดแอกจากสเปน โดยที่ความขัดแย้งทางการเมืองภายในกำลังขยายตัวอย่างรุนแรง ทำให้สาธารณรัฐที่เพิ่งก่อตัวขึ้นเผชิญความท้าทายอย่างหนักหน่วง สถานการณ์เช่นนี้ดูจะมีลักษณะคล้ายกับ “ช่วงเวลาแบบมาคิโอเวลเลียน” ซึ่งกระตุ้นให้ผู้คนหันมาสนใจแนวคิดของมาคิโอเวลลี ซึ่งประจวบเหมาะกับการก่อตั้งมหาวิทยาลัยไลเดน ที่ได้ทำให้บรรดานักวิชาการไม่ว่าจะเป็น ลิบซิอุส เบอร์เกอดิสก์ หรือบอกรฮอร์น ได้หยิบมาคิโอเวลลีมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ซึ่งส่งผลให้ในเวลาต่อมาเมื่อ วันวลิต มีอายุได้ 13 ปี *The Prince* ฉบับแปลครั้งแรกก็ได้เผยแพร่ออกไปในสาธารณรัฐดัตช์ และด้วยวัฒนธรรม “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” ซึ่งแพร่หลายอย่างกว้างขวางในเวลานั้น พ่อค้าอย่างเขาย่อมไม่ได้ถูกคาดหวังให้เพียงค้าขายประสบความสำเร็จ หากแต่ยังต้องเป็นผู้มีความรู้ดีเกี่ยวกับงานเขียนยุคคลาสสิกอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่ชัดเจนแล้วว่าในช่วงกว่า 30 ปีแรกของชีวิตก่อนที่วันวลิตจะเดินทางมาในอยุธยา เขาได้เกิดและเติบโตในดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยวัตถุดิบที่จะทำให้แนวคิดของมาคิโอเวลลี แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว และตัวเขาเองที่อยู่ภายใต้วัฒนธรรม “พ่อค้าผู้ทรงภูมิ” ก็ย่อมที่จะต้องรู้จักงานเหล่านี้เป็นอย่างดี

ท้ายที่สุด แม้ความพยายามของบททดลองเสนอนี้ในการไล่ตามหาร่องรอยของมาคิโอเวลลี ในดินแดนของดัตช์ในช่วงเวลาของวันวลิต จะมีได้ทำให้ค้นพบหลักฐานเป็นรูปธรรมเพิ่มเติมมากนัก แต่ได้นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มมากขึ้นในทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองในสาธารณรัฐดัตช์ในช่วงเวลาเดียวกับ วันวลิต ก่อนที่จะเดินทางมาอยุธยา ซึ่งชี้ชวนให้เห็นความเป็นไปได้ของสมมุติฐานที่เพิ่มมากขึ้น และผู้เขียนหวังว่าหากข้อเสนอของบททดลองนี้ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อยืนยันความเป็นไปได้ที่มากยิ่งขึ้นก็จะเป็นการดียิ่ง และขอค้นพบเหล่านี้ก็จะไม่เป็นประโยชน์แต่เพียงในแง่ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง แต่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นว่าสายสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างราชอาณาจักรอยุธยาและดัตช์ว่าเป็นไปมากกว่าเรื่องการค้า และวันวลิตหาใช่เพียงพ่อค้ายุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการที่อาจจะหยิบหนังสือติดมือเข้ามา หากแต่นำสิ่งสำคัญกว่านั้นเข้ามาด้วย

เพราะไม่เพียงจะมีเส้นทางกองเรือสำเภา เจกเช่นเรือโลเดน ที่นำพาสินค้าจากสยามไปสู่โลกภายนอกในสมัยที่ วันวลิต เป็นผู้ดูแลสถานีการค้าในอยุธยา (กรมศิลปากร, 2513 :149) ในทางกลับกันคงไม่เป็นเรื่องเกินเลยที่จะอนุมานต่อไปว่า ในอีกด้านหนึ่งยังมีสายธารความรู้จากมหาวิทยาลัยโลเดน ซึ่งเป็นที่แรกของการหยั่งรากมาคืออาเวลลิลงในฮอลันดา ที่ส่งต่อมายังสยามในช่วงเวลาดังกล่าวอีกด้วยเช่นกัน

Notes

¹ แปลจากภาษาอังกฤษว่า “Most of them [authors who have written on all forms of government and the state] are full of ignorance and a wealth of words. With the exception of Machiavelli, whose genius I do not despise, sharp, subtle, and fiery as it is; and if he had only directed his Prince on the straight path towards the great temple of Virtue and Honor! But all too often, he strays from that road, and while he intently follows the foot-paths of advantage, he wanders from his royal road.” (Preliminary matter 4. P. 231-2.

² แปลจากภาษาอังกฤษว่า “And that if you cannot reach the harbor by sailing straight, you do it by a different course. Who will condemn me for this, or why does it mean I depart from Virtue? Wine does not stop being wine when it is mixed with a little water, nor does Prudence stop being Prudence when it is mixed with a little drop of deceit. This I mean in all cases so long it is done moderately and with good aims. Do not mothers and doctors too sometimes prepare a disguise for a child, in order that the unsuspecting child be misled in his mouth; [. . .]. Why should a prince not do the same with respect to his dear Subjects, or some neighboring Royal person? For indeed, When one cannot fight openly, the blow must be received in the dark (IV, XIII, 2, pp. 509–11).

³ ตัวอย่างที่วันวลิต ใช้ในงานของเขาเพื่อเปรียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสยามและเป็นตัวอย่างเดียวกันที่พบได้บ่อยครั้งในงานเขียนของมาคิอาเวลลี ตัวอย่างดังกล่าวคือ กรณีของ Marcus Antonius Caracalla ซึ่งปรากฏในส่วนที่ 48 ของจดหมายเหตุวันวลิตและ ปรากฏในบทที่ 19 ของงานเขียนเรื่อง *The Prince* และ บทที่ 2 ของ *Discourse* (Van Vliet's Siam, p.320).

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Ames, Glenn J. (2008). *The Globe Encompassed: The Age of European Discovery, 1500–1700*. N.J.: Pearson Prentice Hall
- Andaya, Leonard Y., Van Ravenswaay, L. F. , Wyatt, David K. , Van der Kraan, Alfons., Na Pomphet, Thirawat., Baker, Christopher J. (2005). *Van Vliet's Siam*. Chiang Mai: Silkworm Books
- Aquinas, Thomas. (1969). *Summa theologiae*. (Hughes, W. D. trans and Ed.). London: Blackfriars.
- Bordo, Michael D., Taylor, Alan M., Williamson, Jeffrey G. (2007). *Globalization in Historical Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Coyle, J. K. (1978). *Augustine's "De Moribus Ecclesie Catholice": A Study of*

- His Work, Its Composition, and Its Source*. Fribourg: University Press.
- Geyl, Pieter. (2001). *History of the Dutch-Speaking Peoples, 1555–1648*. London: Phoenix Press.
- Grattan, Thomas Colley. (1830) *The History of the Netherlands*. London: Longman.
- Hont, Istvan. (2005). *Jealousy of Trade: International Competition and the Nation-state in Historical Perspective*. MA: Harvard Harvard University Press.
- Israel, Jonathan. (1995). *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaeger, Werner (1934). *Aristotle: Fundamentals of the History of His Development*. (Richard Robinson, Trans.). Oxford: Clarendon Press.
- Kossmann, Ernst. (2000). *Political Thought in the Dutch Republic*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
- Lipsius, Justus. (2004). *Politica: Six Books of Politics or Political Instruction*. (Jan Waszink, Trans.). The Netherlands: Royal Van Gorcum.
- Mulier, Haitsma. (1980). *The Myth of Venice and Dutch Republican Thought in the Seventeenth Century*. Assen: van Gorcum.
- Nimwegen, Olaf van. (2006). *The Dutch Army and the Military Revolutions, 1588-1688*. Woodbridge: Boydell.
- Pocock, J. G. A. (1975). *The Machiavellian Moment*. N.J.: Princeton University Press.
- Pocock, J. G. A. (1976). *Virtue, Commerce, and History: Essays on Political Thought and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prak, Maarten. (2005). *The Dutch Republic in the Seventeenth Century: The Golden Age*. (Diane Webb, Trans.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Rauschenbach, Sina, (2013). Elzevirian Republics, wise merchants, and new perspectives on Spain and Portugal in the seventeenth century dutch republic. *De Zeventiende Eeuw*. 29 (1): 81-100.
- Soll, Jacob. (2013). The Reception of *The Prince* 1513-1700, or Why We Understand Machiavelli the Way We Do. *Social Research: An International Quarter*. 81 (1): 31-60.
- Terrenato, Francesca. (2010). *The First Translations of Machiavelli's "Prince" from the Sixteenth to the First Half of the Nineteenth Century*. (Roberto De Pol, Ed.). Amsterdam: Rodopi.

Weststeijn, Arthur. (2012). *Commercial Republicanism in the Dutch Golden Age The Political Thought of Johan & Pieter de la Court*. Leiden: Brill.

เอกสารภาษาไทย

กรมศิลปากร. (2513). *เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา* (นันทนา สุตกุล แปล).

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

นิโคโล มาคิอาเวลลี. (2524). *เจ้า*. (พิชิต จงสถิตย์วัฒนา แปล). กรุงเทพฯ: โคมทอง.

นิโคโล มาคิอาเวลลี. (2558). *เจ้าผู้ปกครอง*. (สมบัติ จันทรวงศ์ แปล). กรุงเทพฯ:

โครงการจัดพิมพ์คืบไฟ.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2549). *การเมือง "อุบายมารยา" แบบ มาคิอาเวลลี (Macchiavelli) ของพระเจ้าปราสาททอง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

Translated Thai References

The Fine Arts Department. (1970). *Holland's documents in Ayutthaya*.

(Sutkul, Natana trans). Bangkok: The Fine Arts Department.

Machiavelli, Nicolo. (1981). *The prince*. (Jongsatitwattana, Pichit trans).

Bangkok: KhomThong.

Machiavelli, Nicolo. (2015). *The prince*. (Chantornvong Sombat trans).

Bangkok: Kobfai.

Chantornvong, Sombat. (2006). *The Political Teaching of Jeremias van Vliet*

or the Statecraft of King Prasadthong. Bangkok: Matichon.